

PŘÍSPĚVEK K POZNÁNÍ MOTÝLÍ FAUNY VKP ŠTĚPÁNOVSKÉ STRÁNĚ U SKUTČE (*LEPIDOPTERA*)

Jan ŠUMPICH

Úvod a metodika

Štěpánovské stráně leží cca 2 km severně od Skutče a představují jižní až jihovýchodní stráně s drolicí se opukou. Ačkoli město Skuteč je ještě součástí Českomoravské vrchoviny, zájmová lokalita již geologicky patří k České tabuli, resp. je její hranicí.

Z entomologického a faunistického hlediska lze konstatovat, že míra poznání Štěpánovských stránek a celého regionu vůbec zdaleka nevystihuje kvalitu a různorodost synuzie motýlů v oblasti. Teprve v posledních letech byla lokalita příležitostně navštěvována a na základě sbírkových údajů p. Halamky a autora vznikl tento příspěvek. Sledována byla skupina druhů s denní aktivitou a materiál byl získán individuálním sběrem imag sítkou. Údaje pocházejí z období let 1982-92. U druhů, které byly na lokalitě zjištěny pouze p. Halamkou, je toto v textu uvedeno. Několik faunistických údajů bylo již publikováno (ŠUMPICH 1987, 1993).

Rozsahem si autor neklade nároky na komplexnost faunistické studie, spíše je snahou poukázat na některé ohrožené a kriticky ohrožené druhy motýlů a nastínit příčiny jejich ohrožení na lokalitě.

Seznam je upraven dle LAŠTŮVKY (1993)

Výsledky

Zygaenidae

Zygaena carniolica (Scopoli, 1763) - pontomediterránní druh, vázaný na původní stepní stanoviště. Na lokalitě u Skutče jsou již jen zbytky populace na pokraji vyhynutí.

Z. loti (Den. et Schiff., 1775)

Z. viciae (Den. et Schiff., 1775) - typická vřetenuška pahorkatin, avšak dosti lokální.

Z. ephialtes (Linnaeus, 1767) - velmi lokální vřetenuška vázaná na *Coronilla varia* a *Hippocrepis comosa* (GREGOR-POVOLNÝ 1955), na lokalitě ještě v pol. 80. let relativně hojná, nyní kriticky ohrožená. Celostátně ohrožený druh.

Z. angelicae (Ochsenheimer, 1808)

Z. filipendulae (Linnaeus, 1758)

Z. purpuralis (Brünnich, 1763)

Lasiocampidae

Macrothylacia rubi (Linnaeus, 1758)

Hesperiidae

Erynnis tages (Linnaeus, 1758)

Pyrgus malvae (Linnaeus, 1758)

Carterocephalus palaemon (Pallas, 1771)

Thymelicus sylvestris (Poda, 1761)

T.lineola (Ochsenheimer, 1808)

T.acteon (Rottemburg, 1775) - velmi lokální a vzácný soumračník vázaný zejm. na *Brachypodium* sp., *Argopyron* sp., apod.(HIGGINS 1983), vyhledává teplé, slunné stráně. Výskyt z centrální a severní části Českomor.vrchoviny ani z přilehlé oblasti východních Čech není dosud znám. V Čechách se vyskytuje již jen na nepatrných zbytcích stepí v Českém středohoří. Lze předpokládat, že stávající lokalita je ojedinělým refugiem druhu v regionu, je zde však silně ohrožen a žije na hranici únosnosti.

Hesperia comma (Linnaeus, 1758)

Ochlodes venatus (Bremer & Grey, 1853)

Papilionidae

Papilio machaon Linnaeus, 1758

Pieridae

Leptidea sinapis (Linnaeus, 1758)

Pieris brassicae (Linnaeus, 1758)

P.rapae (Linnaeus, 1758)

P.napi (Linnaeus, 1758)

Anthocharis cardamines (Linnaeus, 1758)

Colias hyale (Linnaeus, 1758)

Gonepteryx rhamni (Linnaeus, 1758)

Nymphalidae

Nymphalis antiopa (Linnaeus, 1758)

Inachis io (Linnaeus, 1758)

Aglais urticae (Linnaeus, 1758)

Vanessa atalanta (Linnaeus, 1758)

V.cardui (Linnaeus, 1758)

Polygonia c-album (Linnaeus, 1758)

Araschnia levana (Linnaeus, 1758)

Argynnis paphia (Linnaeus, 1758)

A.aglaja (Linnaeus, 1758)

A.adippe (Den.et Schiff., 1775)

Issoria lathonia (Linnaeus, 1758)

Boloria selene (Den.et Schiff., 1775)

B.dia (Linnaeus, 1767)

Melitaea athalia (Rottemburg, 1775)

Satyridae

Melanargia galathea (Linnaeus, 1758)

Hipparchia semele (Linnaeus, 1758) - obecně stále vzácnější okáč, který v posledních letech nebyl ani v širším okolí zjištěn. Materiál: 30.7.1962 lex., 26.7.1964 lex. Halamka leg.

Erebia medusa (Den. et Schiff., 1775)

Maniola jurtina (Linnaeus, 1758)

Aphantopus hyperantus (Linnaeus, 1758)

Coenonympha pamphilus (Linnaeus, 1758)

C.glycerion (Borkhausen, 1788)

Pararge aegeria (Linnaeus, 1758)

Lasiommata megera (Linnaeus, 1767)

Lycaenidae

Lycaena phlaeas (Linnaeus 1761)

L.virgaureae (Linnaeus, 1758)

L. tityrus (Poda, 1761)

Satyrium w-album (Knoch, 1782) - velmi vzácný ostruháček s minimem faunistických údajů z Čech a Moravy. Jeho výskyt je limitován prezencí jilmů (*Ulmus* sp.). Druh je zanesen v Červené knize ČSFR (ŠKAPEC a kol. 1992).

Cupido minimus (Fuessly, 1775)

Celastrina argiolus (Linnaeus, 1758)

Maculinea teleius (Bergstrasser, 1779)

M.nausihous (Bergstrasser, 1779) - ekologickou valenci modrásků rodu *Maculinea* v oblasti nastínil ŠUMPICH (1988). Oba uvedené druhy jsou citované v Bernské konvenci a v červených seznamech různých evropských zemích.

Cyaniris semiargus (Rottemburg, 1775)

Polyommatus dorylas (Den. et Schiff., 1775)

Materiál: 3.7.1962 Halamka leg.

P.amandus (Schneider, 1792)

P. icarus (Rottemburg, 1775)

P.coridon (Poda, 1761) - ostrůvkovitě se vyskytující modrásek, v některých letech býval na lokalitě hojnější.

P.daphnis (Den. et Schiff., 1775) - ojedinělý nález teplomilného modráška. Materiál: 16.8.1984 Halamka leg.

Geometridae

Hemithea aestivaria (Hubner, 1799)

Thalera fimbrialis (Scopoli, 1763)

Timandra griseata Petersen, 1902

Scopula immorata (Linnaeus, 1758)

S.ornata (Scopoli, 1763)

Idaea serpentata (Hufnagel, 1767)

I. humiliata (Hufnagel, 1767)
I. aversata (Linnaeus, 1758)
Rhodostrophia vibicaria (Clerck, 1759)
Scotopteryx bipunctaria (Den. et Schiff., 1775)
S. chenopodiata (Linnaeus, 1758)
S. luridata (Hufnagel, 1767)
Xanthorhoe spadicearia (Den. et Schiff., 1775)
X. ferrugata (Clerck, 1759)
Epirrhoe alternata (Muller, 1767)
Campptogramma bilineatum (Linnaeus, 1758)
Cosmorhoe ocellata (Linnaeus, 1758)
Cidaria fulvata (Forster, 1771)
Colostygia pectinataria (Knoch, 1781)
Hydriomena furcata (Thunberg, 1784)
Rheumaptera undulata (Linnaeus, 1758)
Perizoma alchemillatum (Linnaeus, 1758)
Asthena albulata (Hufnagel, 1767)
Minoa murinata (Scopoli, 1763)
Semiothisa clathrata (Linnaeus, 1758)
Angerona prunaria (Linnaeus, 1758)
Ematurga atomaria (Linnaeus, 1758)
Campaea margaritata (Linnaeus, 1767)
Siona lineata (Scopoli, 1763)

Arctiidae

Eilema lutarellum (Linnaeus, 1758)
E. pygmaeolum (Doubleday, 1847)
E. complanum (Linnaeus, 1758)

Noctuidae

Herminia tarsipennalis Treitschke, 1835
Rivula sericealis (Scopoli, 1763)
Phytometra viridaria (Clerck, 1759)
Lygephila pastinum (Treitschke, 1826)
Callistege mi (Clerck, 1759)
Deltote deceptoraria (Scopoli, 1763)
Panemeria tenebrata (Scopoli, 1763)
Actinotia polyodon (Clerck, 1759)
Materiál: 6.6.1980 Halamka leg..
Lacanobia suasa (Den. et Schiff., 1775)
Mythimna L-album (Linnaeus, 1767)

Diskuse

Na lokalitě bylo nepravidelnými exkursemi v letech 1983-92 zjištěno celkem 102 druhů motýlů z 11 čeledí. Z kvalitativního přehledu zaznamenaných druhů jednoznačně vyplývá vyjímečnost lokality, která je pro některé druhy jediným útočištěm ve velmi širokém okolí (*T. acteon*, *Z. carniolica*, *Z. ephialtes*, *P. coridon*, *E. pygmaeolum*, apod.). Dané území je původním biotopem s optimálními podmínkami i pro mnoho dalších druhů, resp. celých skupin motýlů např. pro rod *Zygaena*, který je zde zastoupen téměř 50 % druhů vyskytujících se v Čechách a na Moravě, pro *B. dia*, *C. minimus*, většinu druhů rodu *Polyommatus*, *H. semele*, *S. luridata*, *A. albulata*, *P. viridaria*, *I. humiliata*, *E. lutarellum* atd., přesto mnohé z nich již řadu let nebyly zjištěny a nebo pouze ojediněle (*Z. carniolica*, *T. acteon*, *P. dorylas*, *P. daphnis*, *H. semele*, apod.) a nelze u těchto druhů s poněkud užší ekologickou valencí předpokládat radikální zlepšení situace, nebude-li zachován původní charakter stanoviště.

Slunné stráně byly při spodní hranici lemovány podmáčenými totenovými loukami podél Anenského potoka, jež byly stanovištěm dvou ekologicky významných druhů modrásků rodu *Maculinea*, intenzivním využíváním těchto luk a změnou vodního režimu se dosáhlo téměř úplné likvidace obou druhů monofágně vázaných na *Sanguisorba officinalis*. Ještě před několika lety býval zejm. *Maculinea nausithous* na lok. hojný (ŠUMPICH 1987).

Lokalita byla již v minulosti vystavena civilizačnímu tlaku - provoz motokrosové závodní dráhy, regulace Anenského potoka, apod., a ačkoli je závodní trať od 80. let mimo provoz, antropogenní tlak příliš neochabl. K rušivým elementům přistoupilo již zmíněné zkulturnění luk, východní část strání směrem ke Zbožnovu pak byla vyčleněna jako náhradní pozemek k výsadbě borovic a koncem 80. let byla tato výsadba provedena.

Počátkem 90. let byla stráňka u Zbožnova, jakožto nejcennější z celého komplexu, vystavena opět enormnímu tlaku, kdy dosud nezjištěným pachatelem byla na celou stráň ze silnice Štěpánov - Zbožnov vypuštěna cisterna kejdy, což se hned následující rok radikálně projevilo v rostlinném pokryvu. Katastrofálnost stavu věci dokreslují místní občané, pro které se kraje stráně a sousedící starý třešňový sad staly bezplatnou popelnicí.

Pranic nepomohá fakt, že Štěpánovské stráně se před několika lety staly významným krajinným prvkem, který jako takový podléhá určitým ochranným podmínkám. Současnou situací se zabývá Česká inspekce život. prostředí spolu s příslušným okresním úřadem a bohužel není jen na nich, jak se vývoj této, rozlohou nepatrné, avšak o to cennější lokality, bude nadále ubírat. Neméně důležitý je i postoj místních občanů, pro které obdobné plochy nemají praktický význam a tudíž sami nemají, až na výjimky, valný zájem na jejich přísné ochraně. Toto konstatování platí bohužel obecně.

Závěr

Na stráňkách severně od Skutče bylo v letech 1983-92 nepravidelnými exkursemi zjištěno 102 druhů motýlů s převážně denní aktivitou. Mezi ekologicky a faunisticky nejcennější patří výskyt *T. acteon*, *Z. carniolica*, *Z. ephialtes*, *P. coridon*, *E. pygmaeolum*. V diskusi je nastíněn stupeň ohrožení některých druhů a současný stav lokality.

Literatura:

GREGOR F. et POVOLNÝ D. (1955): Československé vřetenušky (*Zygaena* Fabr.). Acta ent. Mus. nat. Pragae, XXX, 458:253-276.

HIGGINS G.L. (1983): The Butterflies of Britain and Europe. Collins London, 256 pp.

LAŠTŮVKA Z. (1993): Katalog motýlů moravskoslezského regionu. Agr. fak. Vys. školy zeměd. v Brně, Brno, 130 pp.

NOVÁK I. et SPITZER K. (1982): Ohrožený svět hmyzu. Academia, Praha 138 pp.

ŠKAPEC et al. (1992): Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČSFR. 3. Bežobratlí. Příroda, Bratislava, 160 pp.

ŠUMPICH J. (1987): Fauna modrásků Skutče a okolí a jejich rozšíření v Železných horách. Přírodou Chrudimska, 2:10-13.

ŠUMPICH J. (1988): Modrásci rodu *Maculinea Van Eecke, 1915* na Českomoravské vrchovině. Zprávy Čs. spol. ent. ČSAV, 24:61-63

ŠUMPICH J. (1993): Některé nálezy motýlů (*Lepidoptera*) v severní části Českomoravské vrchoviny s ohledem na jejich ekologickou valenci I. Vlast. sbor. Vysočiny, XI: 261-272.